

Beslut

efter kvalitetsgranskning av betygssättning på
högskoleförberedande program vid
Påhlmans gymnasium med Medborgarskolans
Friskolor i Stockholm AB som huvudman

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av betygssättning på högskoleförberedande program. Syftet är att granska kvaliteten i betygssättningsprocessen med fokus på lärarnas arbete. Kvaliteten bedöms utifrån i vilken utsträckning lärarna gör en allsidig bedömning av elevernas kunskaper, baserat på ett brett och varierat underlag.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning fångar läraren ett brett och varierat underlag som grund för betygssättning av elevens kunskaper?
2. I vilken utsträckning gör läraren en allsidig utvärdering av elevens kunskaper vid betygssättning?

För att besvara frågeställningarna granskas betygssättningen i svenska på högskoleförberedande program, med särskild inriktning på Svenska 3. Granskningen fokuserar på betygssättningen 2018 och berör 29 skolenheter med såväl enskilda som kommunala huvudmän. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Påhlmans gymnasium, i Stockholms kommun, med Medborgarskolans Friskolor i Stockholm AB som huvudman ingår i denna granskning. Skolinspektionen besökte Påhlmans gymnasium den 15 november 2018. Besöket genomfördes av Johan Juffermans och Roger Thuring. Skolinspektionen har tagit del av dokumentation från skolan och genomfört intervjuer med elever, med fyra svensklärare och med rektorn.

Påhlmans gymnasium är en skolenhet med enskild huvudman. Skolenheten har cirka 366 elever.¹ Enligt inkomna uppgifter från skolans rektor har fyra lärare undervisat i svenska 3 innevarande läsår eller under de två senaste läsåren, varav samtliga är legitimerade och behöriga att undervisa i svenska i aktuella årskurser. Under läsåret 2017-2018 hade tre lärare ansvar för betygssättningen i Svenska 3.

I detta beslut gör Skolinspektionen en samlad bedömning av det granskade området utifrån de övergripande frågeställningarna. Därefter följer en motivering till det utvecklingsområde som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningen.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att lärarna samlar bedömningsunderlag som ger en bred och varierad bild av alla elevers kunskaper i förhållande till syfte, centralt innehåll, kunskapskrav och den undervisning som bedrivits.

Lärarnas planering täcker centralt innehåll i Svenska 3 både avseende undervisning och bedömningstillfällen

Av insänd dokumentation och intervjuer med lärarna framkommer att de främst utgår från kursens kunskapskrav i sin planering av undervisningsmoment och bedömningstillfällen. Lärare beskriver att de framförallt stämmer av gentemot kunskapskraven och det centrala innehållet när de gör sin planering. Vidare berättar

¹ Enligt uppgifter från SIRIS, Skolverkets statistik, för läsåret 2017/18.

lärare att det förekommer att de även utgår från ämnets syfte när de gör sin grovplanering för kursen.

Lärarna genomför bedömningstillfällen som ger både ett brett och varierat bedömningsunderlag

Av insänd dokumentation och intervjuer med lärare framgår det att lärarna samlar in ett brett underlag. Lärare uppger i intervju att de planerar kursen så att elevernas kunskaper kan utvärderas gentemot kunskapskravens olika delar vid minst två tillfällen under kursen. Även elever uppger att delarna i kunskapskraven testas flera gånger. Av insänd dokumentation framgår att det finns exempel på bedömningsuppgifter som omfattar flera delar av kunskapskraven. Dock uppger vissa lärare att de delar i kunskapskraven som rör språkhistoria endast testas en gång då det är svårare att få underlag för dessa delar.

Lärarna använder sig av olika slags och olika antal examinationsuppgifter. Enligt insänd dokumentation och intervjuer varierar antalet bedömningstillfällen, förutom nationella prov, till mellan 7 -12 examinationsuppgifter. Exempel på examinationsuppgifter är bland annat argumenterande tal, litterär analys, språkvetenskapliga PM, analys av tal och filmanalys.

Vidare framgår det av lärarintervjuer och insänd dokumentation att lärarna samlar in ett varierat bedömningsunderlag. Lärare uppger i intervju att det är viktigt att elever får visa sina kunskaper på de sätt de kan och att lärarna därför planerar in såväl muntliga som skriftliga bedömningstillfällen. Enligt insänd dokumentation finns det ett flertal tillfällen för eleverna att visa sina kunskaper såväl muntligt som skriftligt. Det finns även exempel på att eleverna får möjlighet att genomföra muntliga framställningar även vid andra tillfällen än argumenterande tal. Exempelvis ska eleverna använda sig av muntlig framställning vid ett romanseminarium eller vid en litterär analys. En lärare uppger att hen har fler skriftliga bedömningstillfällen i början av kursen och sedan fler muntliga i mitten av kursen. En annan lärare uppger att skrivuppgifter görs i två versioner efter formativ återkoppling av läraren.

Lärare har olika strategier för att erbjuda eleverna kompletterande bedömningstillfällen. En lärare säger att hen brukar ha ett uppsamlingstillfälle i slutet av kursen då elever kan få möjlighet att hålla ett tal eller skriva en text. Läraren säger att det kan omfatta de elever som missat ett visst moment eller som vill visa på förbättring. En annan lärare säger att om någon elev saknar vissa delar finns det extra tillfällen för dem.

Lärarna har former för att få en överblick av sina bedömningar inför betygssättning

I intervjuerna med lärarna framkommer att de har en struktur för att samla in underlag för betygssättningen och återkoppla resultat till eleverna. För att summera sina bedömningar använder sig lärarna av ett digitalt system. I systemet finns det möjligheter att röd-, gul- respektive grönmarkera utifrån om eleverna har uppnått eller inte uppnått respektive del av kunskapskraven för en viss betygsnivå. Lärarna berättar att de även för egna anteckningar vid till exempel seminarier och muntliga redovisningar. Den insända dokumentationen och intervjuerna visar att, utöver färgmarkeringarna, skriver lärarna även en kommentar i systemet där lärarens bedömning av elevens prestation för respektive bedömningstillfälle framgår. Det framgår vidare av den insända dokumentationen att en av lärarna även har uppgiftsmatriser med delar av kunskapskrav för respektive uppgift.

Det förekommer exempel på att lärare utvärderar bedömningsuppgifter

Lärarna uppger att de gör utvärderingar med eleverna två gånger per år och att de beaktar dessa utvärderingar inför kommande läsår. Det framgår dock inte om dessa

tillfällen har använts för att göra ändringar i bedömningsuppgifter. Enligt lärare förekommer det att bedömningstillfällen anpassas individuellt om det finns skäl att ge eleverna bättre möjligheter att visa sina kunskaper. En lärare exemplifierar med att vid seminarier kan elever få möjlighet att lämna in skriftligt istället för att delta aktivt, men att eleverna i alla fall behöver närvara på seminarierna.

Skolinspektionen bedömer att lärarna gör en allsidig bedömning av elevens kunskaper i förhållande till kunskapskraven.

Lärarna bedömer kvaliteten på elevens kunskaper i förhållande till kunskapskraven och grundar sina beslut om betyg på en helhetsbedömning av elevernas kunskaper vid kursens slut

I lärarintervjuerna framgår att lärarna bedömer kvaliteten på elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven. Lärare uppger att matrisen i systemet är utgångspunkten när de sätter betyg, samtidigt som de uppger att de jämför med sitt helhetsintryck av eleverna. I intervjuer ges också exempel på att lärare vid behov går tillbaka till elevuppgifter om de behöver skaffa sig en bättre bild av elevens kunskaper. Lärare uppger även att de kan ta hänsyn till kunskaper som elever visat i kursen Retorik. Som en del av helhetsbedömningen viktas lärarna även bedömningsunderlagen utifrån giltighet och tillförlighet.

Lärarna värderar bedömningsunderlagens giltighet och tillförlighet

Det framgår av lärarintervjuerna att lärare värderar bedömningsunderlagens giltighet och tillförlighet till exempel genom att de ger särskild vikt till de uppgifter som gjorts senare under kursen. På detta sätt tar de hänsyn till progressionen i kursen. Andra exempel är att lärare uppger att språkhistoria bara testas en gång och att detta moment därmed ges lägre vikt.

Resultatet på det nationella provet vägs in i bedömningen som ett av flera underlag. Exempelvis uppger lärare att det nationella provet är viktigt eftersom att alla sambedömande lärare har samma uppgift. Man får som lärare en påminnelse om nivån på elevernas kunskaper, säger en lärare. Samtidigt uttrycker lärare att de ser svårigheter med att använda det nationella provet som ett alltför avgörande underlag för betygssättning. En lärare säger exempelvis att om läraren har prov som hen tycker "är rättssäkra har jag svårt att sänka dem efter nationella provet". Enligt lärare är detta bland annat beroende på att de tycker att det nationella provet innebär mycket stress för eleverna på grund av att det ligger sent på terminen.

Lärarna arbetar för att alla elever ska bedömas på samma grunder

Det framkommer i granskningen att lärarna arbetar för att betygen ska baseras på elevernas kunskaper och att ovidkommande faktorer inte vägs in. I intervjuerna med lärarna framkommer att de inte tycker att det finns en påverkan av yttre faktorer kring betygssättningen. Lärare berättar att det finns föräldrar som har försökt ibland, men att när de förklarar grunden till betyget så förstår föräldrarna. Vidare säger lärare att rektorn har respekt för lärarnas autonomi.

Skolinspektionen bedömer att lärarna inte i tillräcklig utsträckning samarbetar inom svenskämnet för att utveckla en samsyn kring bedömning och betygssättning.

Lärare har diskussioner om enskilda elevuppgifter, men ingen sambedömning kring planering och konstruktion av bedömningsuppgifter

Granskningen visar att lärarna i viss mån har gemensamma diskussioner om tolkningar kring enskilda elevprestationer. Exempelvis uppger lärarna att de sambedömer

svårbedömda elevtexter och stämmer av med varandra i de fall de gjort olika bedömningar av en elevuppgift. Samtidigt säger en lärare att för de elevexempel som skickats in till Skolinspektionen har det inte skett någon sambedömning.

Lärarna uppger att de har haft begränsad tid för samverkan/sambedömning och det framgår att lärarna inte sambedömer kring planering och konstruktion av bedömningsuppgifter. En lärare säger att hen tycker att lärarna borde ha mer tid för utvecklingsarbete genom att de har några gemensamma centrala uppgifter per kurs som de föreslår och sedan diskuterar och utvärderar tillsammans.

Rektorn berättar att svensklärarna träffas i ämneslag vid ett par tillfällen varje månad och att alla svensklärare är med då, vilket kan göra att innehållet på mötena rör andra kurser än Svenska 3. Lärarna berättar att de, vid tidpunkten för granskningen, har träffats samtliga svensklärare två gånger, en till två timmar per gång, innevarande läsår. Lärare säger vidare att begränsningar i deras tid påverkar deras möjlighet att förbereda och planera kursen.

Lärare har tidigare läsår sambedömt svårbedömda exempel av den skriftliga delen av det nationella provet, men inte den muntliga delen

I rektors- och lärarintervjuer framkommer att lärare tidigare läsår i viss mån har sambedömt den skriftliga delen av det nationella provet, men inte den muntliga delen. Det framgår av intervjuerna att lärarna har sambedömt svårbedömda skriftliga delprov. Rektorn uppger att lärarna under innefattande läsår kommer att ges möjlighet att sambedöma även den muntliga delen av det nationella provet under särskilda rättningsdagar. Detta på grund av att lärarna uttryckt att det har varit svårt att få tid för sambedömningen. Vidare framgår det att det inte sker någon systematisk avidentifiering vid rättningen av det nationella provet.

Det har inte skett någon analys av avvikelser mellan kursbetyg och resultat på nationella provet i Svenska 3

Det framgår vidare i granskningen, genom lärarintervjuerna, att lärarna varken har diskuterat eller tagit del av statistik hur relationen ser ut mellan kursbetyg och resultat på nationella provet i Svenska 3. Lärare säger att de inte har haft tid för detta och att ingen från skolledningen har initierat detta. Rektorn, som är tillförordnad, säger att han inte har varit med om att analysera relationen mellan kursbetyg och resultat på nationella prov.

Offentlig statistik visar att Påhlmans gymnasium har en hög avvikelse mellan resultat på nationella prov och kursbetyg i kursen Svenska 3. Enligt statistik från SIRIS fick 54 procent av eleverna högre kursbetyg än provbetyg vårterminen 2018 (genomsnitt för riket är 38 procent). Dessutom visar statistiken att det finns könsrelaterade skillnader, då 65 procent av kvinnorna fick högre kursbetyg än provbetyg jämfört med 45 procent för männen.

Gällande könsrelaterade skillnader i betyg, är lärarnas uppfattning att det inte finns så stora skillnader mellan könen och att det snarare kan handla om skillnader mellan olika klasser. Rektorn uppger att de inom skolledningen diskuterat skillnader mellan kön men att denna diskussion inte har "varit framträdande" i diskussionen med lärare.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande område.

Rektorn behöver försäkra sig om att lärarna får möjlighet att diskutera, sambedöma och utveckla samsyn kring en allsidig helhetsbedömning av elevers kunskaper vid betygssättning.

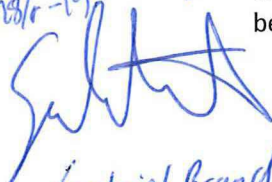
Granskningen visar att lärarna på Påhlmans gymnasium i viss mån diskuterar och sambedömer elevers prestationer både vad gäller det nationella provet och andra bedömningsuppgifter. Det framgår dock inte av granskningen att lärarna har gemensamma diskussioner, eller sambedömning, kring planering och konstruktion av bedömningsuppgifter eller i samband med betygssättning vid kursens slut. Vidare visar granskningen att lärarna inte jämför resultat på nationella prov med kursbetyg, utifrån syftet att de nationella proven ska stödja likvärdig betygssättning. Det framgår, genom lärarintervjuerna, att lärarna varken har diskuterat eller tagit del av statistik hur relationen ser ut mellan kursbetyg och resultat på nationella provet i Svenska 3. De har därmed inte heller diskuterat könsrelaterade skillnader.

Det är av vikt att lärare arbetar för samsyn såväl vad gäller bedömningen av enskilda bedömningsuppgifter som vid betygssättning av enskilda elever vid kursens slut. För att åstadkomma likvärdighet i betygssättning där alla elever bedöms utifrån samma krav är det betydelsefullt att lärare synliggör om det finns olika tolkningar av kriterier och kravnivåer, eller om det finns andra skäl om betygssättningen skiljer sig åt mellan lärare. Enligt skollagen syftar också de nationella proven till att stödja betygssättningen.² Utöver att samsyn kring betygssättning är en förutsättning för att skolan ska kunna ge eleverna enhetlig information om betyg och betygssättning så är, enligt Skolverkets allmänna råd om betyg och betygssättning, lärares samsyn kring vad som är väsentliga kunskaper i ett ämne också en utgångspunkt för ämnesdidaktiskt välgrundade val.³ Sådana diskussioner skulle kunna komplettera de utvärderande planeringsmöten lärarna på skolan har i slutet av terminen. När lärare har olika uppfattningar om bedömningar kan diskussionerna ha som bäst förutsättningar att bli produktiva.⁴ Därför kan det vara verkningsfullt om lärarna vid sambedömning utgår från situationer där de gjort olika bedömningar, och fokuserar diskussionen till dessa exempel.

Gymnasieförordning
(2010:2039) 8 kap. 3 par

Rättelse enligt

36 par. Förvaltningslag
(2017:900)

2018-19

Gabriel Brandström

Gymnasieförordningen

² Skollagen 8 kap. 3 §.

³ Skolverket (2018). *Betyg och betygssättning*. Allmänt råd.

⁴ Skolverket (2013). *Sambedömning i skolan*. Stödmaterial.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 27 september 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena samt vilka effekter det haft för verksamheten.

Redogörelsen skickas via e-post, till *kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se*, eller per post till, *Skolinspektionen, Box 23069, 104 35 Stockholm*. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400-2017:10213) i de handlingar som sänds in.

I ärendets slutliga handläggning har utredare Roger Thuring och projektledare Karin Lindqvist deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

 Gabriel Brandström

Beslutsfattande
Signerat av: Gabriel Brandström

 Johan Juffermans

Föredragande
Signerat av: Johan Juffermans

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/betygssattning-pa-hogskoleforberedande-gymnasieprogram--fokus-pa-svenska/>

Bilaga: Författningsstöd

Skollagen (2010:800)

3 kap. 16 § 1-2 st.

Beslut om betyg

Betyg ska beslutas av den eller de lärare som bedriver undervisningen vid den tidpunkt när betyg ska sättas.

Om läraren eller lärarna inte är legitimerade, ska beslutet fattas tillsammans med en lärare som är legitimerad. Kan dessa inte enas ska betyget beslutas av den legitimerade läraren under förutsättning att han eller hon är behörig att undervisa i det ämne som betyget avser. I annat fall ska betyget beslutas av rektorn.

Gymnasieförordningen (2010:2039)

8 kap. 2 §

Kunskapskrav ska finnas för betygen A-E.

Kraven för betygen A, C och E ska precisera vilka kunskaper som krävs för respektive betyg. Kunskapskravet för betyget D innebär att kraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda.

Kravet för betyget B innebär att även kraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda.

8 kap. 3 §

Syftet med nationella prov är att stödja betygssättningen.

8 kap. 3 a §

Nationella prov ska användas i de kurser som anges i 3 b §.

När nationella prov används ska eleverna delta i alla delar av proven. Rektorn får besluta att en elev inte behöver delta i ett nationellt prov eller i någon eller några delar av ett sådant prov, om det finns särskilda skäl.

8 kap. 3 b §

Nationella prov ska användas i den högsta avslutande kursen på programmet och, i förekommande fall, inriktningen, i ämnena engelska, matematik och svenska eller svenska som andraspråk med undantag för kursen svenska 2 eller svenska som andraspråk 2.

Proven ska vara uppdelade i delprov som genomförs på vissa dagar eller under vissa perioder.

2011 års läroplan för gymnasieskolan, Lgy 11, (SKOLFS 2011:144)

Lgy 11, 1. Skolans värdegrund och uppgifter, Kunskaper och lärande

"Kunskap är inget entydigt begrepp. Kunskap kommer till uttryck i olika former - såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet - som förutsätter och samspelar med varandra. Undervisningen får inte ensidigt betona den ena eller den andra kunskapsformen."

Lgy 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.1 Kunskaper

I avsnittet uppställs ett antal riktlinjer och för läraren gäller att denne bl.a. ska

- se till att undervisningen till innehåll och uppläggning präglas av ett jämställdhetsperspektiv,
- samverka med andra lärare i arbetet med att nå utbildningsmålen,
- i undervisningen beakta resultat av utvecklingen inom ämnesområdet och för undervisningen relevant pedagogisk och annan forskning, och

Lgy 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.5 Bedömning och betyg

I detta kapitel anges bland annat riktlinjer för läraren, exempelvis ska läraren redovisa för eleverna på vilka grunder betygssättning sker. Vidare anges att läraren vid betygssättningen ska

- utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskrav som finns för respektive kurs,
- beakta även sådana kunskaper som en elev har tillägnat sig på annat sätt än genom den aktuella undervisningen, och
- utifrån de nationella kunskapskrav som finns för respektive kurs allsidigt utvärdera varje elevs kunskaper.

Prop. 2009/10:165 Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet

"Betygssättning är beslut som typiskt sett har rättsverkan för eleven. Betygen kan ha en avgörande betydelse för elevens framtid, eftersom de har en direkt koppling till urvals- och behörighetsbestämmelser. Betygssättningen innebär därmed myndighetsutövning. Det är av stor vikt att elever ska känna att de har fått visa sina kunskaper och blivit rättvist bedömda. Att betygen måste vara rättvisa och likvärdiga är därför en självklarhet." (s.297)

"Betyg och bedömning är starkt förknippade med varandra. Bedömning behöver ständigt göras för att utvärdera hur lärandet sker mot uppställda mål och kunskapskrav. Den kunskapssyn som kommer till uttryck i läroplaner och andra styrdokument utgår ifrån att det sker en bedömning som grundar sig på observationer, samtal, elevarbeten, projekt- och grupparbeten samt enskilda uppgifter. Bedömningen syftar till att identifiera elevens kunskaper för att beskriva starka och svaga sidor och ge ett bra underlag för att planera elevens fortsatta utveckling. Betygen ska visa i vilken utsträckning eleven har uppnått de nationellt uppställda kunskapskraven och även visa kvaliteten i kunskaperna. Nationella ämnesprov och andra prov är därvid en del av bedömningsunderlaget." (s.298)